

حیطه

رشد اجتماعی

هیجانی

ساختار حیطه رشد اجتماعی - هیجانی پایه آمادگی مقدماتی و تکمیلی

حیطه	خرده حیطه	مؤلفه	اهداف کلی
رشد اجتماعی - هیجانی	رشد هیجانی	خودپنداره	- درک و شناخت نوآموز نسبت به توانایی‌ها یش به عنوان فردی جدا از دیگران
		کنترل خود	- نوآموزان قواعد و مقررات و کارهای جاری روزمره را درک و از آن‌ها پیروی می‌کنند.
	رشد اجتماعی	تعامل با دیگران	بکارگیری مهارت‌های مثبت در تعامل با بزرگسالان آشنا و همسالان

کودکان درباره‌ی جهان پیرامون خود، آدم‌هایی که می‌بینند، ارتباط بین مردم، و گروه‌هایی که در آن شرکت می‌کنند چه استنباطی دارند و چه استدلال‌هایی نزد خود می‌کنند؟ در این استنباط‌ها و استدلال‌ها کدام تغییرات رشدی دخیل است؟ و چگونه بین عملکرد شناختی اجتماعی و رفتار اجتماعی ارتباط برقرار می‌شود؟

شناخت اجتماعی به ادراک، تفکر و استدلال درباره‌ی انسان‌ها و روابط انسانی اطلاق می‌شود (فلاول، ۱۹۷۷، نظری نژاد). به طور کلی می‌توان گفت که تفکر اجتماعی کودکان از جهات مختلفی که وابسته به هم است رشد می‌کند: الف) از «سطح به عمق» یعنی از توجه به ظواهر تا در نظر گرفتن خصوصیات پایدارتر (مثلاً: از در نظر گرفتن جذابیت دوستان تا قضاوت درباره‌ی انگیزش‌های شخصی).

ب) از «ساده اندیشی تا تفکر پیچیده» یعنی از تمرکز بر یک جنبه موضوع یا مسئله (تمرکز) تا در نظر گرفتن جنبه‌های مختلف به طور هم‌زمان

ج) از خشک اندیشی تا انعطاف‌پذیری، از توجه به خود و وضعیت فعلی تا توجه به رفاه دیگران و آینده

د) از تفکر عینی به تفکر انتزاعی

ه) از افکار پراکنده و گاهی بی‌ثبات تا افکار منسجم و با نظام و سازمان یافته (ریمون و هارت، ۱۹۸۲؛ فلاول، ۱۹۷۷، نظری

نژاد).

تدوین استانداردهای آموزشی پیش‌دبستانی مبتنی بر چارچوب‌ها و حیطه‌هایی است که یکی از حیطه‌های مهم آن حیطه رشد اجتماعی – هیجانی است. ادبیات تحقیق مربوط به دوران خردسالی بر شایستگی اجتماعی – هیجانی به عنوان مبنایی برای رشد بعدی و به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌ی موفقیت‌های بعدی در طی رشد تأکید دارند. یک محیط مراقبتی امن، تعاملات حمایت‌گراانه و تربیتی مناسب و روابط مثبت بین یک کودک خردسال و مراقبین وی به رشد سیستم عصبی مرکزی کمک می‌کنند (برازلتون و گرین اسپن^۱، ۲۰۰۰) و نقش حمایتی را در ارتقاء رشد سالم اجتماعی – هیجانی ایفا می‌کنند.

تعریف رشد اجتماعی – هیجانی نیازمند ترسیم و تشریح ویژگی‌هایی است که هم به رشد مفهوم اجتماعی و هم رشد رفتار اجتماعی مربوط هستند (کارویو^۲، ۱۹۷۸، بهراد) یعنی آن دسته از ویژگی‌هایی که عملاً به صورت اعمال و رفتار تظاهر پیدا می‌کنند. فقدان اندازه‌های مناسب برای اندازه‌گیری حالات هیجانی درونی کودکان، موجب شده است تا رفتار اجتماعی – هیجانی معرف دانش اجتماعی – هیجانی قلمداد شود. ما حالات اجتماعی – هیجانی را به آنچه که کودکان انجام می‌دهند، نسبت می‌دهیم و نه به آنچه که می‌دانند. (باومن و ذوتینا^۳، ۱۹۹۲) اشاره می‌کنند که شایستگی مبتنی بر شناخت فرد از موقعیت اجتماعی و رفتار مورد انتظار در آن موقعیت شکل می‌گیرد و به این ترتیب تا حد زیادی تنوع پیدا می‌کند. پس درک بُعد اجتماعی – هیجانی نه تنها شامل آن چیزی است که کودک انجام می‌دهد، بلکه شامل آنچه که کودک می‌داند آنچه که با توجه به متغیرهای فرهنگی و موقعیتی انجام می‌دهد نیز می‌باشد (مک لوید^۴، ۱۹۹۰ به نقل از NEGP، ۱۹۹۵، بهراد)

با این اوصاف در مورد این امر توافق وجود دارد که رشد اجتماعی – هیجانی به عنوان شالوده‌ای برای روابط با دیگران عمل می‌کند که به تجارب کودکان در خانه، مدرسه و اجتماعات بزرگتر معنا می‌دهد. رشد اجتماعی – هیجانی پایه‌ای است برای یادگیری و تجارب زندگی در کودکان (دفتر آموزش عمومی واشنگتن، ۲۰۰۵، بهراد).

تعریف کلی از رشد اجتماعی – هیجانی

رشد اجتماعی – هیجانی گرچه از نظر مفهومی و عملی در هم تنیده‌اند، اما در این جا لازم است به طور جداگانه به آن‌ها پرداخته شود. به این ترتیب ویژگی‌های هیجانی شامل حالات احساس فرد در رابطه با خود و دیگران هستند. در مقابل، ویژگی‌های اجتماعی، ویژگی‌هایی هستند که شامل تعامل دو یا چند فرد به ویژه تعامل با همسالان و بزرگترها می‌باشند. پس عملکرد اجتماعی به روابط اجتماعی اطلاق می‌شود که فرد با دیگران برقرار می‌کند (NEGP، ۱۹۹۵).

رشد هیجانی

توانایی کودک برای تشخیص، ابراز و پاسخ‌دهی به هیجانات خود و دیگران امکان کسب مهارت‌های اجتماعی مهم را فراهم می‌آورد. موضوع محوری در درک رشد هیجانی سازه خودپنداره^۱ است (دفتر عمومی واشنگتن، ۲۰۰۵). به خودپنداره به عنوان جزئی از رشد هیجانی نگریسته می‌شود، زیرا حالت احساسی درونی کودک را در برمی‌گیرد، در عین حال چنین حالاتی با تعاملات اجتماعی کودکان شکل می‌گیرد. خود پنداره شامل صفات شخصیتی، عادات، توانایی‌ها، انگیزه‌ها و نقش‌های اجتماعی است که به کودکان در درک خود کمک می‌کند. بر خلاف عزت نفس که به صورت مثبت یا منفی مشخص می‌شود (احساس مثبتی از اعتماد به نفس، احساس منفی در مورد ارزشمندی – خود)، خودپنداره به صورت کامل یا ناقص، روشن یا مبهم تبیین می‌شود.

هیجان‌ها در انزوا بروز نمی‌کنند، در واقع رشد هیجانی با انواع موقعیت‌هایی که موجب پاسخ‌های عاطفی و احساسی بالاست، هماهنگ شده و در مسیر طبیعی قرار می‌گیرد. هیجان‌های ابتدایی عبارتند از: شغف، ترس، خشم و غم، هیجان‌هایی که تحریک حسی را در بردارند عبارتند از: نفرت، شادی، هراس و هیجان‌هایی مانند شرم و خجالت، غرور و احساس گناه هیجان‌های ارزیابی از خود^۲ را در بر می‌گیرند.

خودباوری جنبه مهم دیگر سلامت عاطفی و هیجانی است که برای انجام مطمئن یادگیری در خانه و مدرسه محوری تلقی می‌شود. خودباوری^۳ این باور است که فرد آنچه را که آمادگی انجام آن را دارد بتواند با موفقیت به انجام برساند. خودباوری عنصر محوری در احساس اعتماد به نفس^۴ و هیجانات مثبتی^۵ است که نوآموزان برای انجام تکالیف‌شان در خانه یا مدرسه دارند. توانایی کودکان برای ابراز مناسب احساساتشان :

این گونه ابراز احساسات، به صورت توانایی ابراز مؤثر نگرش‌ها و احساسات تظاهر پیدا می‌کند که شامل به دست آوردن دانش و مهارت‌ها به منظور برقراری ارتباط کلامی و غیرکلامی است (NEGP، ۱۹۹۵).

غیر از ابراز احساسات خود، حساسیت نسبت به احساسات دیگران نیز نشانگر سلامت عاطفی و هیجانی است. در کنار این ویژگی، درک احساسات دیگران، و نیز توانایی ارتباط ملاطفت آمیز با دیگران قرار دارند. رشد هیجانی هم چنین شامل کنترل بر خود^۶، توانایی تنظیم تکانه‌ها^۷ و پیروی از مقررات و امور روزمره است (دفتر آموزش عمومی واشنگتن، ۲۰۰۵).

رشد اجتماعی

توانایی کودکان خردسال برای شکل‌دهی و حفظ روابط اجتماعی با افراد بزرگسال و سایر کودکان محور رشد اجتماعی آن‌ها است. روابط اجتماعی کودکان با بزرگسالان از طریق توانایی کودکان برای اعتماد و تعامل آسان با آن‌ها و همین طور توانایی

۱- Self - concept

۲- Self - appraisal

۳- Self-efficacy

۴- Self-confidence

۵- Positive emotion

۶- self-control

۷- Impulse regulation

تشخیص نقش‌های بزرگسالی، قابل درک و شناخت است.

کودکان به راهنمایی، نشانه‌ها و علائم و اطلاعاتی که بزرگسالان برای چگونگی رفتار، تفکر و احساسات آنها ارائه می‌کنند، توجه دارند.

تعامل اجتماعی کودکان با همسالان جزء حیاتی دیگر رشد اجتماعی آن‌ها است. در واقع کودکانی که در پایان دوره آمادگی به نظر سازگاری مثبتی با مدرسه داشته‌اند، دوستان بیشتری را نیز در کلاس پیدا می‌کنند، و قادر به حفظ این دوستی‌ها بوده و در طول سال نیز روابط دوستی جدیدی را پی‌ریزی کرده و می‌کنند (لد، ۱۹۹۰)، به عکس روابط ضعیف با همسالان، با پرخاشگری کودک و مهارت‌های اجتماعی و عدم همدلی و همدردی با افکار و احساسات سایر کودکان همبستگی دارد. روابط مسئله دار با همسالان در خردسالی با مشکلات مربوط به سلامت هیجانی و ذهنی، افت تحصیلی و بزهکاری رابطه دارد (هارتر^۱، ۱۹۸۳، مارشال^۲، ۱۹۸۹ به نقل از NEGP، ۱۹۹۵).

همکاری با همسالان :

به معنی درک حقوق دیگران و توانایی ایجاد تعادل بین نیازهای خود و دیگران است. زمانی که کودکان پیامد رفتارهای متفاوت را درک می‌کنند و قادر به سازگاری با موقعیت‌های مختلف می‌شوند و زمانی که در فعالیت‌های گروهی به طور مثبت مشارکت می‌کنند، روابط اجتماعی شکل گرفته و حفظ می‌شوند.

دست آخر این که شایستگی یا کفایت اجتماعی زمانی تظاهر پیدا می‌کند که کودکان با خود و دیگران و دنیای طبیعی پیرامون خود همدلی نشان می‌دهند. شایستگی و کفایت اجتماعی در رابطه با همسالان به نظر دارای دو جنبه است :

۱- مهارت‌های اجتماعی لازم برای همکاری با همسالان

۲- توانایی ایجاد و حفظ روابط دو جانبه

منطق زیربنای حیطه رشد اجتماعی - هیجانی

صرف نظر از مشکلات تاریخی و چالش‌های همراه با شکل‌گیری تعاریف رشد اجتماعی - هیجانی، متخصصان، معلمان و کسانی که در این حیطه کار می‌کنند، رابطه نزدیکی را بین شایستگی اجتماعی - هیجانی و پیشرفت کلی در مدرسه و زندگی آتی گزارش می‌کنند. افزون بر این کوشش‌های مداخله‌ای در بهبود ارتقاء رشد اجتماعی - هیجانی کودکان مؤثر بوده است.

در سال‌های اولیه‌ی کودکی، کودکان با والدین، پرستاران و مراقبین خود، سایر اعضای خانواده و تعداد معدودی از همسالانشان تعامل دارند. این روابط نقشی محوری را در بالندگی و سلامت اجتماعی - هیجانی کودکان ایفا می‌کند، و موجب ثبات هیجانی در آن‌ها می‌شوند و برای آنان این امکان را فراهم می‌کنند که به پیشینه‌ی امکان‌یادگیری خود دست پیدا کنند. رشد اجتماعی - هیجانی موفقیت‌آمیز، نیازمند روابط امنی است که منجر به کسب خودباوری^۳ و توانایی رفتار کردن به عنوان عضوی از گروه در کودک می‌گردد. با راهنمایی کافی و مناسب کودکان مهارت‌های همکاری، مذاکره و گفتگو و رهبری و پیروی، دوستیابی و مقابله با احساساتشان را به شیوه‌ای مقبول از لحاظ اجتماعی پیدا می‌کنند (دفتر آموزش عمومی واشنگتن، ۲۰۰۵).

تأخیر یا ناتوانی در حیطه رشد اجتماعی - هیجانی

یک کودک با تأخیر در حیطه رشد اجتماعی - هیجانی انحراف‌هایی را در مهارت‌های ایجاد رابطه یا عواطف صرف نظر از تفاوت‌های طبیعی متناسب با سن و زمینه فرهنگی نشان می‌دهد. این مشکلات در طول زمان و در شرایط مختلف خود را نشان می‌دهند

۱- Ladd

۲- Harter

۳- Marshal

۴- Self-efficacy

و شدیداً رشد مهارت‌های متناسب با سن کودک را تحت تأثیر قرار می‌دهند.
عوامل، ملاحظات و رفتارهای قابل مشاهده‌ای که وجود تأخیر یا ناتوانی در حیطه اجتماعی – هیجانی را تأیید یا نشان می‌دهند عبارتند از :

- کودک رفتارهای قابل مشاهده مهمی از قبیل پاسخ‌های تکراری^۱، فقدان توانایی در زمینه گذار یا انتقال^۲، وابستگی مفرط به ساختار و کارهای یکنواخت و یا عدم انعطاف‌پذیری را نشان می‌دهد.
- کودک الگوهای عمده‌ای از مشکلات را در حیطه ارتباط با دیگران نشان می‌دهد که عبارتند از : اعتمادسازی^۳، پرخاشگری، شکوه و شکایت، فقدان کنترل خود متناسب با سن، رفتار ایذایی، رفتار مخرب، آگاهی ضعیف از خود و دیگران، مهارت‌های نامتناسب در بازی با توجه به سن
- کودک مشکلات عاطفی عمده‌ای از قبیل افسردگی یا گوشه‌گیری، دامنه محدود هیجانات در موقعیتی معین، تحمل کم و ناکافی، ترس و اضطراب شدید، تغییرات خلقی شدید و یا ترس‌های نامناسب را نشان می‌دهد (مثلاً کودکی ممکن است تمایل و نزدیک شدن به خود را خصمانه تعبیر کند) (اداره آموزش و پرورش نیویورک، ۲۰۰۳، بهراد).

آمادگی

مقدماتی و

تکمیلی

هدف کلی: درک و شناخت نوآموز نسبت به توانایی‌هایش به عنوان فردی جدا از دیگران**هدف ۱:** واکنش نسبت به اسم خود

نوآموز باید بتواند سر خود را به طرف منبع صدا (فردی که او را صدا کرده) بچرخاند، به گوینده نگاه کند و بگوید «بله» این رفتار را می‌توان به صورت بازی کلاسی آموزشی و تمرین داد. یکی از نوآموزان را انتخاب کرده از نوآموزان دیگر بخواهید تا از جهات مختلف کلاس او را صدا کند و او مراحل بالا را انجام دهد.

هدف ۸ و ۹: انتخاب کتاب‌ها، اسباب‌بازی‌ها و فعالیت‌ها بر اساس علایق و ترجیحات خود

برای آموزش این رفتار می‌توانید شرایط بازی را فراهم کنید و از نوآموزان بخواهید تا برای شرکت در بازی اسباب بازی مورد علاقه‌ی خود را انتخاب کنند. همین روش را می‌توان برای انتخاب کتاب و انجام فعالیت‌های دیگر به کار برد.

هدف ۱۲: تشخیص تفاوت‌ها و شباهت‌های ظاهری خود با دیگران

ابتدا دو نفر از نوآموزان را که از لحاظ ظاهری (قد، مو و...) تفاوت بارزی دارند را انتخاب کرده و در معرض دید نوآموزان دیگر قرار داده و با مقایسه‌ی ویژگی‌های ظاهری آن دو نفر توجه نوآموزان را به این تفاوت‌ها جلب کنید. سپس از آن‌ها بخواهید تا خود را با دوستشان مقایسه کرده (این مقایسه‌ها با راهنمایی آموزگار صورت گیرد) و به بیان تفاوت‌ها پردازند (مثال: قد من بلند است، قد سارا کوتاه است و...).

<p>خرده حیطه: رشد هیجانی دوره: آمادگی (مقدماتی و تکمیلی)</p>	<p>حیطه: رشد اجتماعی – هیجانی مؤلفه: کنترل خود</p>
<p>هدف کلی: نوآموزان قواعد و مقررات و کارهای جاری روزمره را درک و از آن‌ها پیروی می‌کنند.</p>	
<p>هدف ۳: نشستن روی صندلی به‌طور صحیح در کلاس در روزهای اول سال تحصیلی نحوه‌ی ورود نوآموز به کلاس را مورد مشاهده قرار دهید در صورتی که نوآموزی در موقع وارد شدن و نشستن بر روی صندلی برای هم‌کلاسی‌هایش مشکل ایجاد می‌کند او را از ابتدای ورود به کلاس با دست‌حمایت و به‌سوی صندلی خودش هدایت کنید در همان هنگام برای او توضیح دهید که به دوستانش تنه‌زنند و مراقب اطراف خود باشد برای آن‌که نوآموزان صندلی‌های خود را بشناسند می‌توان آن‌ها را با شکل‌ها و برچسب‌هایی نشانه‌گذاری نمود.</p> <p>هدف ۴: صحبت کردن در زمان مناسب برخی از نوآموزان عادت دارند قبل از اتمام صحبت گوینده شروع به صحبت کنند آن‌ها باید یاد بگیرند که چند نفری صحبت نکنند و صحبت یکدیگر را قطع نمایند بنابراین ابتدا آن‌ها را متوجه بسازید که در یک زمان یک نفر صحبت کند. در چنین مواقعی خطاب به کلاس بگویید «الان کسی می‌خواهد حرف بزند؟» و در حین صحبت نوآموزان اجازه ندهید کسی صحبت‌های خود را آغاز کند. رفتارهای صحیح را تشویق نمایید. رعایت این مهم توسط بزرگسالان در فراگیری و تداوم رفتار بسیار ضروری است.</p> <p>هدف ۹: اجازه گرفتن به‌هنگام استفاده از وسایل دیگران و برگرداندن آن پس از استفاده برای آموزش این رفتار می‌توانید در شرایط طبیعی از وسایل شخصی نوآموز با کسب اجازه استفاده کنید در عین حال توضیح دهید برای استفاده از وسایل دیگران باید اجازه گرفت. اجازه گرفتن با ساده‌ترین کلمه‌ها آغاز می‌شود (مانند گفتن کلمه‌ی اجازه) به‌طوری که برای نوآموزان با توانایی کلامی محدود نیز قابل بیان باشد. استفاده از عروسک‌های انگشتی و ایجاد شرایط نمایشی بسیار مؤثر و تشویق‌کننده است. هم‌چنین باید پس از استفاده از وسیله‌ی نوآموز با گفتن کلمه‌ی متشکرم آن را برگرداند و توجه نوآموز را به این مسئله جلب کرد که وسیله‌ی گرفته شده به‌طور صحیح و سالم به صاحبش برگردانده شود.</p> <p>توضیح: نوآموز قبل از آنکه بتواند پس از کسب اجازه از وسایل دیگران استفاده کند باید بتواند اموال خود را از اموال دیگران تشخیص دهد.</p>	

حیطه : رشد اجتماعی – هیجانی
مؤلفه : تعامل با دیگران

خرده حیطه : رشد اجتماعی
دوره : آمادگی (مقدماتی و تکمیلی)

هدف کلی : به کارگیری مهارت‌های مثبت در تعامل با بزرگسالان آشنا و همسالان

هدف ۱: سلام و خداحافظی کردن

یکی از نکته‌های مهم در این رفتار این است که از ابتدا به نوآموزان آموزش دهید تا بدانند چه موقع و چندبار به یک نفر سلام و از او خداحافظی کنند.

هدف ۴: نگاه کردن به طرف مقابل هنگام گفتگو

از نوآموزان بخواهید وقتی با دیگران صحبت می‌کنند به چشمان طرف مقابل نگاه کنند اغلب نوآموزان این کارها را به طور طبیعی برای آغاز گفتگو انجام می‌دهند ولی در صورتی که نوآموزی نتوانست به هنگام گفتگو به طرف مقابل نگاه کند او را به انجام این کار تشویق نمایید. از نوآموزی که در این مورد مشکل دارد بخواهید موارد خوراکی را توزیع کند هنگام ارایه‌ی مواد خوراکی اسم هم‌کلاسی خود را صدا زده و به چشمان او نگاه کند. آغاز گفتگو بهتر است همیشه با ملایمت و آرامش باشد.

هدف ۶: تعامل با بزرگترهای آشنا از طریق بازی و کار

از نوآموزان بخواهید که هنگام بازی یا انجام فعالیتی در مورد آن با شما به طور ساده صحبت کرده و با پاسخ به پرسش‌های شما در مورد بازی یا فعالیت تعامل و ارتباط برقرار نمایند. تداوم چنین ارتباطی از سوی معلم هم در شرایط طبیعی و هم در شرایط آموزشی به صورت تمرینی باعث می‌شود تا نوآموز به مرور دو جنبه را فرا گیرد.
اول این که ارتباط از طریق صحبت کردن را فرا گیرد.
دوم این که با افزایش اعتماد به نفس آغازگر ارتباط خواهد شد.

منابع

منابع فارسی :

- ۱- بهراد، بهنام (۱۳۸۶). اهداف و شاخص‌های برنامه‌های پیش‌دبستانی در حیطه رشد اجتماعی - هیجانی، پژوهشکده کودکان استثنایی
- ۲- پورجلال و همکاران (۱۳۸۱) مهارت‌آموزی ویژه دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی ج ۱ و ۲. انتشارات سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور.
- ۳- سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۶)، روان‌شناسی پرورش نوین، انتشارات دوران، ویرایش ششم، تهران.
- ۴- سولسو، رابرت ال، روان‌شناسی شناختی، ترجمه ماهر (۱۳۸۱)، انتشارات رشد، ویرایش دوم.
- ۵- شهرامی، علی، متقیانی، رضا (۱۳۷۹)، تأثیر مداخله‌های شناختی در پردازش خودکار دانش‌آموزان عقب‌مانده ذهنی، گروه پژوهشی کم‌توان ذهنی و چندمعلولیتی
- ۶- عندلیبی، محمد (۱۳۸۵)، مبانی زبان‌آموزی کودک و روش تدریس مهارت‌های زبانی، انتشارات رساله تخصصی.
- ۷- طالب‌زاده نوبریان، محسن (۱۳۸۵)، برنامه‌ریزی آموزش و پرورش کودکان پیش از دبستان، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- ۸- فرهد، مژگان (۱۳۸۵)، اهداف و شاخص‌های برنامه‌های پیش‌دبستان در حیطه رشد حرکتی، سلامت جسمانی و مهارت‌های روزمره زندگی، پژوهشکده کودکان استثنایی.
- ۹- لوریا، الکساندر رویانویچ، زبان و شناخت، ترجمه قاسم زاده (۱۳۷۶)، انتشارات فرهنگان، تهران.
- ۱۰- متقیانی، رضا (۱۳۸۴)، اهداف و شاخص‌های برنامه‌های پیش‌دبستان در حیطه شناخت و دانش عمومی، پژوهشکده کودکان استثنایی.
- ۱۱- ملکی، حسن (۱۳۸۲)، برنامه‌ریزی درسی (راهنمای عمل)، انتشارات پیام اندیشه، مشهد.
- ۱۲- ملکی، حسن (قاسم) (۱۳۸۶)، تدریس در کودکان، انتشارات آبیژ، تهران.
- ۱۳- ویکارت، دیویدی، آموزش و پرورش اوان کودکی نیازها و فرصت‌ها، ترجمه پوشنه، خسروی (۱۳۸۶)، انتشارات موسسه کورش چاپ، تهران.
- ۱۴- هوسپیان، آلیس (۱۳۸۴)، اهداف و شاخص‌های برنامه‌های پیش‌دبستان در حیطه زبان، برقراری ارتباط و سوادآموزی، پژوهشکده کودکان استثنایی.

References :

- Dever, Martha. T. Renee C. Fal coner, (2007). Foundation and change in early childhood Education. Printed by Johon wiley & son j nc
- www.Teaching strategies.com
- Alignment of the Arizona Early Learning standards with the Goals and objectives of the creative curriculum Developmental continuum for Ages 3-5 (2006).
- Alignment of the California Desired Results Developmental profile with the creative curriculum for preschool and the Goals and objectives of the creative curriculum Develop mental continuum for ages 3-5 (2004).
- Alignment of the Building Blocks to colorado's content standards (Mathematics, Reading & writing) with the creative curriculum for preschool and the Goals and objectives of the Develop mental continuum for Ages 3-5 (2005).
- Alignment of the Early learning standards for children Entering kindergarten in the District of Columbia with the creative curriculum for preschool and the Goals and objectives of the Developmental continuum for Ages 3-5 (2005).
- Alignment of the florida Birth to three learning and Develop mental standards with goals and objectives of the creative curriculum Developmental continuum for infants, toddlers & twos (2006).
- Alignment of the florida school Readiness performance standards for preschool: four-year-olds (up date march 2005) with the creative curriculum for preschool and the Goals, objectives , and Developmental steps of the Developmental continuum for Ages 3-5 (2005).